

دلیل چهارم) روایات طهارت میتة ما لا نفس له

مرحوم خوئی با استدلال به روایت عمار سبابی که در مورد میتة حیوانات غیر دارای نفس سائله است، حکم به طهارت بول آنها می‌کند.

روایت چنین است:

«مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنِ الْمُفِيدِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ عَمْرٍو بْنِ سَعِيدٍ عَنِ مُصَدِّقِ بْنِ صَدَقَةَ عَنِ عَمَّارِ السَّابِطِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سُئِلَ عَنِ الْخُنْفَسَاءِ وَالذَّبَابِ وَالْجِرَادِ وَ

النَّمْلَةَ وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ يَمُوتُ فِي الْبُثْرِ وَالزَّيْتِ وَالسَّمْنِ وَشِبْهِهِ قَالَ كُلُّ مَا لَيْسَ لَهُ دَمٌ فَلَا بَأْسَ.^۱

مرحوم خویی می نویسد:

«و أيضاً يمكن الاستدلال على طهارته بالروايات الواردة في عدم نجاسة الميتة مما لا نفس له كموثقة عمار الساباطي، عن أبي عبد الله (عليه السلام) قال: «سئل عن الخنفساء والذباب والجراد والنملة و ما أشبه ذلك يموت في البثر و الزيت و السمن و شبهه، قال: كل ما ليس له دم فلا بأس» و المراد بما ليس له دم هو ما لا نفس سائلة له، و إلّا فلمثل الذباب دم قطعاً. و تقريب الاستدلال بها أنها دلت بإطلاقها على عدم انفعال الماء و غيره من المائعات بموت ما لا نفس له فيه سواء تفسخ أم لم يتفسخ، و من الظاهر أنه على تقدير تفسخه تنتشر أجزاؤه في الماء و منها ما في جوفه من البول و الخراء مع أنه (عليه السلام) حكم بطهارة المائع مطلقاً^۲»

ما می گوئیم:

۱. این استدلال را می توان درباره «بول حیوانات غیر ذی النفس سائله بعد از مرگ آنها» هم مطرح کرد.
۲. اما در حال حیات می توان از ترک استفصال بهره گرفت چرا که این حیوانات قبل از مرگ ممکن است ادرار کرده باشند و لذا ترک استفصال در پاسخ حضرت دال بر طهارت در همه حالات است.

کلام امام خمینی:

حضرت امام، ابتدا تصریح دارند که با توجه به آنچه در ابتدا مطرح کرده اند و خواندیم، مسئله از زمره مسائل اجماعی نیست و سپس می نویسند که اختلاف فقها ناشی از اختلافی است که در چند فرع دیگر مطرح است:

یک آیا اطلاقاتی داریم که خراء همه حیوانات را نجس دانسته باشد (مثلاً آیا می توان از روایات عمار که می فرماید «كل ما يؤكل لحمه فلا بأس بما يخرج منه» اطلاق گیری کرد؟

دو آیا لفظ عذره (که در روایت محمد بن مسلم وارد شده است:

«و عن علي بن إبراهيم عن أبيه عن حماد عن حريز عن محمد بن مسلم قال: كنت مع أبي جعفر عليه السلام إذ مرَّ علي عذرة يابسة فوطئ عليها فأصابت ثوبه فقلت جعلت فداك قد وطئت علي عذرة فأصابت ثوبك فقال أليس هي يابسة فقلت بلى فقال لا بأس إن الأرض يطهر بعضها بعضاً»^۳

۱. همان، ص ۴۶۳، ج ۴۱۸۳

۲. التنقيح، ج ۲، ص ۳۸۹

۳. وسائل الشيعة، ج ۳، ص ۴۵۷، ح ۴۱۶۶

شامل عذره غير انسان هم می شود؟ و اگر شامل غير انسان می شود (که به سبب روایت عبدالرحمن بن ابی عبدالله: «مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزَبَارٍ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ أَبَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي وَفِي ثَوْبِهِ عَذْرَةٌ مِنْ إِنْسَانٍ أَوْ سِنُورٍ أَوْ كَلْبٍ أَوْ يُعِيدُ صَلَاتَهُ قَالَ إِنْ كَانَ لَمْ يَعْلَمْ فَلَا يُعِيدُ.»^۱

می توان صدق آن در گربه و سگ را پذیرفت) آیا شامل ما یخرج من ما لا نفس فيه هم می شود؟
سه) آیا لفظ بول در مورد ما لا نفس فيه هم صادق است؟

«وَالْإِنصَافُ: أَنَّ الْمَسْأَلَةَ اجْتِهَادِيَّةٌ لَا إِجْمَاعِيَّةَ، وَمِنْشَأُ الْخِلَافِ يُمْكِنُ أَنْ يَكُونَ اخْتِلَافُهُمْ فِي فَهْمِ الْإِطْلَاقِ مِنَ الرِّوَايَاتِ الدَّالَّةِ عَلَى نَجَاسَةِ الْعَذْرَةِ الَّتِي مَرَّتْ جَمَلَةٌ مِنْهَا، وَكَذَا اخْتِلَافُهُمْ فِي صَدَقِهَا عَلَى غَيْرِ مَا لِلْإِنْسَانِ؛ بَحِيثٌ تَشْمَلُ رَجِيعٌ مَا لَا نَفْسَ لَهُ، وَكَذَا فِي الْبَوْلِ مِنَ الْخِلَافِ فِي الْإِطْلَاقِ.»^۲

حضرت امام سپس می نویسد:

«وَالْمَسْأَلَةُ مَحَلٌّ تَرَدَّدٌ مِنْ هَذِهِ الْجِهَةِ؛ لِعَدَمِ الْوَثُوقِ بِإِطْلَاقٍ مَعْتَدٌ بِهِ فِي الْأَدَلَّةِ، وَاحْتِمَالِ اخْتِصَاصِ الْعَذْرَةِ بِالْأَدْمِيِّ، كَمَا قَالَ جَمْعٌ، أَوْ بِالْأَعْمِّ مِنْهُ وَمِنَ السَّبَاعِ، كَالسِّنُورِ وَالْكَلْبِ، لَا مِثْلَ رَجِيعِ الطَّيْرِ وَمَا لَا نَفْسَ لَهُ، أَوْ مَنْصَرَفَةً إِلَيْهِ. بَلْ يُمْكِنُ أَنْ يُقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ فِي الرِّوَايَاتِ مَا أَطْلَقَ الْحَكَمَ عَلَى الْعَذْرَةِ؛ لِأَنَّ أَوْضَحَهَا دَلَالَةٌ وَإِطْلَاقاً رَوَايَةٌ عَلَى بِنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَأَلْتَهُ عَنِ الْفَأْرَةِ وَالِدِجَاجَةِ وَالْحَمَامَةِ وَأَشْبَاهِهَا تَطَّأَ الْعَذْرَةَ، ثُمَّ تَطَّأَ الثَّوْبَ، أَيُغْسَلُ؟ قَالَ: «إِنْ كَانَ اسْتِبَانٌ مِنْ أَثَرِهِ شَيْءٌ فَاغْسَلْهُ». وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ: عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي وَفِي ثَوْبِهِ عَذْرَةٌ مِنْ إِنْسَانٍ أَوْ سِنُورٍ أَوْ كَلْبٍ، أَيُعِيدُ صَلَاتَهُ؟ قَالَ: «إِنْ كَانَ لَمْ يَعْلَمْ فَلَا يُعِيدُ». وَعَلَى بِنِ جَعْفَرٍ، عَنْ أَخِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سَأَلْتَهُ عَنِ الدِّجَاجَةِ وَالْحَمَامَةِ وَأَشْبَاهِهَا تَطَّأَ الْعَذْرَةَ، ثُمَّ تَدَخَّلَ فِي الْمَاءِ، يَتَوَضَّأُ مِنْهُ لِلصَّلَاةِ؟ قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْمَاءُ كَثِيراً قَدَرَ كَرًّا مِنْ مَاءٍ». إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ مِمَّا هِيَ نَظِيرُهَا أَوْ أَخْفَى مِنْهَا. وَهِيَ مَعَ كَوْنِهَا فِي مَقَامِ بَيَانِ حَكْمٍ آخَرَ لَا نَجَاسَةَ الْعَذْرَةَ، مُورِدُهَا عَذْرَةَ الْإِنْسَانِ وَشَبَّهَهَا مِمَّا هِيَ مَحَلُّ الْإِبْتِلَاءِ الَّتِي تَطَّأُهَا الْمَذْكُورَاتُ، أَوْ تَكُونُ فِي ثَوْبِ الْإِنْسَانِ. وَإِلْغَاءُ الْخِصُوصِيَّةِ عَرَفَافاً مِنْ مُورِدِهَا حَتَّى تَشْمَلُ مِمَّا لَا نَفْسَ لَهُ، غَيْرِ مُمْكِنٍ بَعْدَ قَرَبِ احْتِمَالِ الْخِصُوصِيَّةِ، سَيِّمًا مَعَ طَهَارَةِ مَبِيتِّهَا وَدَمِهَا. وَمِنْهُ يَظْهَرُ الْكَلَامُ فِي صَحِيحَةِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «اغْسَلْ ثَوْبَكَ مِنْ أَبْوَالِ مَا لَا يُوْكَلُ لِحْمِهِ». لِعَدَمِ

۱. همان، ص ۴۷۵، ح ۴۲۱۸

۲. کتاب الطهارة (امام خمینی)، ج ۳، ص ۴۷

الوثوق بإطلاقها لما لا نفس له وميبتها ودمها طاهرة، وعدم إمكان إلغاء الخصوصية عرفاً بعد ذلك و الشكّ في خروج البول منها بحيث يصيب الثوب.

و أمّا روايته الأخرى ، فمرسلة لا يمكن إثبات الحكم بعمومها اللغوي. والمسألة محلّ إشكال و إن كانت الطهارة أشبهه، لكن لا ينبغي ترك الاحتياط، خصوصاً في البول.»^۱

توضیح:

۱. مسئله محل تردید است
۲. چرا که اولاً اطلاق در مورد «رجیع ما لا نفس له» نداریم چون احتمال دارد که لفظ عذره بر این دسته صدق نکند و اگر هم لفظاً صدق کند، از آنها منصرف باشد.
۳. ان قلت: روایاتی موجود است که در آنها مطلق عذره نجس دانسته شده است.
۴. قلت: اولاً این روایات چون در مقام بیان حکم دیگری است، نسبت به بحث نجاست عذره اطلاق ندارد. [ما می‌گوییم: برای اطلاق‌گیری، باید متکلم از همین حیث مورد بحث در مقام بیان باشد. و لذا چه بسا حضرت در مقام بیان حکم دیگر، عذره نجسه را فرض گرفته‌اند و نه هر عذره‌ای را.]
۵. ثانیاً: روایات منصرف به عذره‌هایی است که متعارفاً در کوچه‌ها بوده و مردم آنها را لگد می‌کرده‌اند و یا در لباس‌ها حادث می‌شده است.
۶. ان قلت: اگرچه حکم مربوط به ما لا له نفس است ولی می‌توانیم با الغاء خصوصیت، حکم را در «رجیع ما لا نفس له» هم ثابت کنیم.
۷. قلت: با توجه به اینکه میتة و دم ما لا نفس له پاک است، احتمال طهارت در بول آنها هم مطرح است و لذا الغاء خصوصیت ممکن نیست.
۸. با توجه به آنچه گفتیم می‌توان اطلاق روایت ابن سنان (در مورد بول ما لا یؤکل لحمه) را هم رد کرد چرا که:
۹. ممکن است این روایت اطلاق‌ی که شامل بول ما لا نفس له شود نداشته باشد (چرا که می‌دانیم دم و میتة آنها پاک است.)
۱۰. و الغاء خصوصیت هم ممکن نیست.
۱۱. ضمن اینکه بعید است بول ما لا نفس له به گونه‌ای خارج شود که به لباس اصابت کند [ما می‌گوییم: این مسئله بسیار شایع است.]

۱. همان، ص ۴۸

۱۲. روایت دیگر ابن سنان که عام بود (اغسل ثوبک من بول کل ما لا یؤکل لحمه) هم مرسله است و لذا اگرچه مشکل اطلاق را ندارد ولی قابل استناد نیست.
۱۳. پس اگرچه مسئله مورد اصالة الطهاره است ولی احتیاط در آن است که خصوصاً بول این حیوانات را نجس به حساب آوریم.
۱۴. [توجه شود که در مورد عذره حتی در دلالت روایات بر نجاست عذره ما له نفس هم محل تردید بود. در حالیکه در مورد بول آنها دلالت کامل بود.]